

Atıray – Kazakistan
24-26 Ekim 2024

Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu

Bildirileri

Editörler

**Prof. Dr.
Necati DEMİR**

**Doc. Dr.
Berker KURT**

**Dr. Öğr. Üyesi
Celal Can ÇAKMAKCI**

Doi:10.5281/zenodo.14570525
ISBN: 978-625-00-2609-0

8. ULUSLARARASI TÜRKLERİN DÜNYASI SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

24-26 Ekim 2024

Atıray-Kazakistan

8. ULUSLARARASI TÜRKLERİN DÜNYASI SOSYAL BİLİMLER SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ

Editörler / Editors

Prof. Dr. Necati DEMİR

Doç. Dr. Berker KURT

Dr. Öğr. Üyesi Celal Can ÇAKMAKCI

Bu kitap 24-26 Ekim 2024 tarihinde Türklerin Dünyası Enstitüsü ve H. Dosmuhamedov Atrav Üniversitesinin ortaklığında düzenlenen 8. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumunda yüz yüze veya çevrim içi olarak sunumu yapılan bildirilerin tam metinlerini kapsamaktadır. Bildirilerin hukuki ve etik sorumluluğu yazarlarına aittir.

Doi: 10.5281/zenodo.14570525

ISBN: 978-625-00-2609-0

Ankara – 2024

H. Dosmuhamedov
Atrav Üniversitesi

www.asu.edu.kz

Halil Dosmuhamedov Atrav Üniversitesi, Batı Kazakistan'ın önemli şehirlerinden olan Atyrau'da ilk olarak 1950 yılında "Pedagoji Enstitüsü" olarak kurulmuştur. Uzun yıllar enstitü olarak hizmet veren kurum, 1994 yılında Kazakistan'ın önemli aydınlarından olan "Halil Dosmuhamedov" adıyla üniversiteye dönüştürülmüştür. Günümüzde altı fakülte ile yüksek eğitim veren Üniversite, Orta Asya, Türkiye ve Avrupa'daki çok sayıda üniversite ile iş birliği içinde olup akademik personel ve öğrenci değişimi gerçekleştirmektedir. Özellikle son yıllarda Orhun Programı, ERASMUS ve üniversiteler arası ikili anlaşmalar kapsamında çok sayıda öğrencisini yurt dışına göndermektedir.

Türklerin Dünyası
Enstitüsü

www.weltdertuerken.org

Türklerin Dünyası Enstitüsü / Institut für die Welt der Türken 21 Mart 2015'te Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Necati DEMİR tarafından Münih'te kurulmuş Türk dili, kültürü ve tarihiyle ilgili araştırma, geliştirme ve eğitim faaliyetleri yürüten bir merkezdir.

Türklerin Dünyası
Sempozyumu

www.weltdertuerken.org

2017 yılından beri IfWT tarafından düzenlenen sempozyum faaliyetleridir. Sırasıyla Antalya, Üsküp, Antalya, Bakü, Komrat ve Prag'da farklı üniversitelerin iş birliğiyle düzenlenen sempozyum, bu yıl da Kazakistan'ın en önemli devlet üniversitelerinden olan H. Dosmuhamedov Atrav Üniversitesinin ev sahipliğinde hibrit şekilde yapılmıştır.

Türklerin Dünyası
Dergisi

www.dieweltdertuerken.org/

Türk sosyal bilimleri konusunda Türkçe/Türk lehçeleri, İngilizce, Almanca ve Rusça yayın yapan Dergi, 2009 yılında yayımlanmaya başlayan ve bu tarihten beri aralıksız olarak yayın hayatına devam etmektedir. 15 Nisan, 15 Ağustos ve 15 Aralık olmak üzere yılda 3 sayı yayımlan dergi önemli indekslerde taranmaktadır.

Türklerin Dünyası
Ödülleri

www.weltdertuerken.org

Türk dili, kültürü ve dili alanında önemli çalışmalar yapan bilim insanlarına 2015 yılından beri verilen ödüller, Yönetim Kurulu Kararıyla belirlenmektedir ve uluslararası geçerliliği bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

iii-xv

İÇİNDEKİLER

xvi-xviii

SEMPOZYUM KURULLARI

xix-xxxii

SEMPOZYUM PROGRAMI

xxxiii-xxxiv

SEMPOZYUM İSTATİSTİKLERİ

BİLDİRİLER

1-18

İSKİTLER / SAKALAR'IN COĞRAFYASI

NECATİ DEMİR

19-31

DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK'TE OĞUZ EDEBİYATI

NECATİ DEMİR

32-56

TARANÇİLERDE POTA OYUNU VE HALK KOŞAKLARI

ADEM ÖGER

57-85

TARANÇİLER ÜZERİNE N. N. PANTUSOV'UN ARAŞTIRMALARI-2: BAKŞI

DUALARI

ADEM ÖGER

86-99

GEZGİNLER, TEBRİZ VE UZUN HASAN

MEHMET ÖZMENLİ, GÖKHAN HAMZAÇEBİ

100-112

TÜRK KÜLTÜR VE FOLKLOR TARİHİ İÇİNDE DAVUL'UN YERİ

GÖKHAN HAMZAÇEBİ, MEHMET ÖZMENLİ

113-134

*THE FORGOTTEN LEGAL STATUS OF THE CITY OF JERUSALEM ACCORDING
TO THE UNITED NATIONS CHARTER*

MEHMET SÜKRÜ GÜZEL

135-157

DRAMAYLA DEDE KORKUTTU ANLAMAK

HAKAN UŞAKLI

158-163

*HÂL EKLERİNİN BİRBİRİNİN YERİNE KULLANIMININ ÇAĞATAYCA FİİLLERİN
DURUM EKLİ TAMLAYICILARININ TESPİTİNE ETKİSİ*

MERVE KOLİKPİNAR

164-172

*OSMANLI DEVLETİ İLE BUHARA HANLIĞI ARASINDA ELÇİLER İLE
GÖNDERİLEN HEDİYELER (1690-1712)*

HANİFE ALACA

173-185

THE AWAKENING OF EDNA AMID THE STRICT CODES OF PATRIARCHY

VEDİ AŞKAROĞLU

186-193

BYRON'IN KAHRAMANI VE ROMANTİZMDEKİ YERİ

VEDİ AŞKAROĞLU

194-211

*NAR AĞACI ROMANINDA KURGU ZEMİNİ OLARAK 'MUHACİRLİK'
CANAN OLPAK KOÇ, AYLİN YALÇIN*

212-225

AŞIK İSRAFİ'İN HİKAYELERİNDE GÜRCİSTAN VE GÜRCÜLER

ERDOĞAN ALTINKAYNAK

226-237

GAGAVUZ MASALLARINDA BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ FORMELLERİ

ERDOĞAN ALTINKAYNAK

238-263

*SAÂDET GAZETESİNİN TÜRK BASININDAKİ YERİ, ŞEKİL VE İÇERİK
ÖZELLİKLERİ (1886-1911)*

MEVLÜT GÜLMEZ

264-288

*TARÎK GAZETESİNİN TÜRK BASININDAKİ YERİ, ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ
(1884-1889)*

MEVLÜT GÜLMEZ

289-296

ATTİLÂ İLHAN'IN "BÖYLE BİR SEVMEK" ADLI ŞİİRİNİN RETORİK ANALİZİ

BERKER KURT

297-306

DİNLEME STİLLERİ ÜZERİNE

BERKER KURT

307-322

*TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE PODCASTLERİN TEMEL DİL
BECERİLERİNE ETKİSİ*

GÜL BANU DUMAN, ARAY MUKAZHANOVA

323-332

DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜREL ÖGELERİN ÖNEMİ

ARAY MUKAZHANOVA, GÜL BANU DUMAN

333-349

*TÜBİTAK MERAKLI MİNİK DERGİSİNİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ*

BEKİR DİREKÇİ, MERT ÇAKIR

350-366

*EDEBİYAT METNİ TERCİHLERİNDE ÖĞRENCİLERİN BİLİŞSEL VE DUYUŞSAL
GEREKÇELERİ. ALMANCA ÖĞRETMENLİĞİ ÖĞRENCİLERİ ÖRNEKLEMİNDE
NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

ALİ OSMAN ÖZTÜRK, AYŞE ARSLAN ÇAVUŞOĞLU

367-376

*AFGANİSTAN COĞRAFYASINDA ÖZBEK VARLIĞI İLE AFGANİSTAN ÖZBEK
TÜRKÇESİNDE DİL İÇİ VE DİL DIŞI ETKİLER*

YALÇIN YURDAKUL

377-392

*VERGİ YARGISINDA PARASAL SINIR KAVRAMI VE 7524 SAYILI KANUN
KAPSAMINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

BURÇİN BOZDOĞANOĞLU, AYŞEGÜL YÜCEL

393-410

ROMANYA BRAŞOV KARA KİLİSE'DE TÜRK TEKSTİLLERİ
AHMET AYTAÇ

411-419

WEB 2 ARAÇLARININ İLKOKUL DÜZEYİNDE KÜLTÜREL DEĞERLERİN TANITIMI
AMAÇLI KULLANIMI: YUNUS EMRE ÖRNEĞİ
EMİNE BALCI, BELKIS ERGÜN

420-428

2024 TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ İLKOKUL 1. SINIF TÜRKÇE DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI HAKKINDA ÖĞRETMEN VE VELİLERİN GÖRÜŞLERİ
EMİNE BALCI, BÜŞRA KARAÇİZMELİ

429-448

20. YÜZYILDA HAZIRLANMIŞ İKİ FATİH ALBÜMÜNDE BULUNAN FATİH
PORTRELERİ
MESUDE HÜLYA DOĞRU

449-455

KAZAK MASALLARINDA UYKU OLGUSU
KADRIYE TÜRKAN

456-469

UYGUR TÜRKLERİNDE DOĞA VE EVRENLE İLGİLİ BİLGİ VE UYGULAMALARIN
AKTARIMINDA KADININ ROLÜ
KAMİLE SERBEST

470-505

KAZAKİSTAN VE AVRUPA BİRLİĞİ (AB) ARASINDAKİ İLİŞKİLER
DERYA SOYSAL

506-513

YABANCI SEYYAHLARIN TANIKLIĞIYLA OSMANLI HALKINDA GEÇİŞ RİTÜELLERİ
ONUR ÇETİN, ABDURRAHİM YILDIZ

514-529

KAZAKİSTAN KIRGIZİSTAN VE TÜRKİYE'DE ASKER UĞURLAMA TÖRENİ
KEMAL POLAT, HAKAN ERCAN

530-548

14. – 19. YÜZYILLARI ARASINDA OSMANLI İDARESİNİN PRİZREN'DE YÜKSEK
ÖĞRENİM ALANINDAKİ FAALİYETLERİ
TANER GÜÇLÜTÜRK

549-559

KUTB'UN HUSRAV U ŞİRÎN'İNDEKİ BAZI İBARELER ÜZERİNE
ÜMİT ÖZGÜR DEMİRCİ

560-580

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN YARATICI YAZMA BECERİLERİNİ
GELİŞTİRMeye YÖNELİK ETKİNLİK ÖRNEKLERİ
KÜBRA SENA GENÇ, YELDA KÖKÇÜ

581-596

NAPOLYON KARŞISINDA RUSLARIN GERİ ÇEKİLİŞİ VE SAKARYA MEYDAN
MUHAREBESİ ÖNCESİNDE MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN SAKARYA'NIN
DOĞUSUNA ÇEKİLME KARARI HAKKINDA BİR KARŞILAŞTIRMA
ÇAĞDAŞ YÜKSEL

597-604

ARAPÇADAN BATI DİLLERİNE GEÇEN BAZI TERİMLER VE KELİMELE
MEHMET BÖLÜKBAŞI

605-618

KUTB'UN HUSRAV U ŞİRÎN'İNDE YANLIŞ ALGILANAN BAZI KELİMELE
ÜZERİNE
AYSUN SOYER

619-630

MELEK GÜNGÖR'ÜN "ŞAKACI HORTLAK İŞBAŞINDA" ADLI ESERİNİN ÇOCUK
KİTAPLARINDA BULUNMASI GEREKEN İÇ VE DIŞ YAPI ÖZELLİKLERİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ
YUNUS ŞAKİROĞLU

631-648

YER DEMİR GÖK BAKIR'DA MİTİNİ KURGULAYAN KARAKTERLER
CANAN OLPAK KOÇ

649-658

2024-2025 ÖĞRETİM YILINDA OKUTULAN 5. SINIF TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME
YUNUS ŞAKİROĞLU

659-673

FATİH KERİMİ'NİN ESERLERİNDE KADIN TEMASINA TOPLU BİR BAKIŞ
CİHAN ÇAKMAK

674-686

*TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ YAPAY ZEKÂ OKURYAZARLIK
BECERİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*
BÜNYAMİN SARİKAYA

687-699

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GÖÇMEN ALGILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
BÜNYAMİN SARİKAYA, NİHAT KAVAN

700-703

CÂHİLİYE ARAPLARINDA BİR FAL ÇEŞİDİ OLAN REML
MEHMET BÖLÜKBAŞI

704-713

*EXAMİNİNG COLONIALİSM IN THE WORK OF HUCKLEBERRY FINN BY MARK
TWAİN*
MURAT KARAKOÇ

714-728

*EVLYA ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ'NDE GEÇEN KIPÇAK GRUBU TÜRK DİLLERİ
İLE İLGİLİ DİL VERİLERİ*
GÜLŞAH KADEM

729-739

*ÖZEL HASTANELERDE FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ: BORSA
İSTANBUL'DA FAALİYET GÖSTEREN BİR ÖZEL HASTANEDE ARAŞTIRMA*
ÜLKÜ MAZMAN İTİK

740-749

METAFORLARIN EVRENSELLİĞİ MÜMKÜN MÜ?
NESLİHAN KARACAN

750-760

*KARBON MUHASEBESİ: TÜRKİYE VE DÜNYA AÇISINDAN BİR
DEĞERLENDİRME*
ÜLKÜ MAZMAN İTİK, SEVAL ELDEN ÜRGÜP

761-777

YASIN GRAVÜRLERE DÖNÜŞÜMÜ: ALİYE BERGER
GÜLSEREN BUDUMLUİLDEŞ

778-794

*ABDULHAMİD SÜLEYMANOĞLU ÇOLPAN'IN 'BUZILGAN O'LKAGA' ŞİİRİ
ÜZERİNE BİR ÇÖZÜMLEME*
BAHAR TÜRKYILMAZ

795-808

RUSYA'DAKİ TÜRK ESİRLERİ İÇİN BASTIRILAN BİR İLAN
GENÇ OSMAN GEÇER

809-817

ƏLİ KƏRİM POEZİYASINDA BƏDİİ ASSOSİATİVLİK
CÜMƏNOV DƏYANƏT ALMAZ OĞLU

818-847

SİVAS AĞIZLARI İLE KAZAK TÜRKÇESİNDEKİ FONETİK ORTAKLIKLAR
GÜLMİRA OSPANOVA

848-858

GÖYÇAYDAN TOPLANMIŞ PAREMİOLOJİ VAHİDLƏRİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ
XURAMAN KƏRİMOVA

859-868

ГЕНДЕРЛІК БІЛІМ БЕРУДІҢ ТАРИХИ ДАМУ ҮДЕРІСІ
ЖАРКЫНБИКЕ СҮЛЕЙМЕНОВА, ЖАЗИРА АҒАБЕКОВА

869-880

*KADIN KARAKTERLER BAKIMINDAN KASIMALI BAYALİNOV'UN "ACAR"
HİKÂYESİ VE SAMİ PAŞAZADE SEZAI'NİN "SERGÜZEŞT" ROMANININ
KARŞILAŞTIRILMASI*
AİDA ÖZDEMİR

881-892

*KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ'NDE İNSAN SERMAYESİNİN KULLANIMININ
ETKİNLİĞİ*
A. ZHAPAROVA, E. S. SITNIKOVA

893-898

*МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӨРКЕМ СӨЙЛЕУ ӘДЕБІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУ*
КЕГЕНБАЙ МИРА ИМЕРЖАНҚЫЗЫ

899-909

TÜRK DİLLERİNİN ÖĞRETİMİNDE İLETİŞİMSEL YAKLAŞIM
KUSMANOVA KULZHİBEK ASKENOVNA

910-914

BAHTİYAR VAHABZADE VE MİLLİ İDEOLOJİ
LEYLA ALLAHVERDİYEVA

915-923

19.-21. YÜZYILDA AZERBAIJAN EDEBİYYATINDA FARŞÇADAN ALINTI
KELİMELE
KOLOTOVA VALERİİA DMITRİEVNA

924-930

READING THE OBJECTIFICATION OF WOMEN IN LINE WITH THE RADICAL
FEMINISM IN BLOODY CHAMBER BY ANGELA CARTER
MURAT KARAKOÇ

931-940

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМ ӘДЕБИЕТКЕ ДЕГЕН
ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ
ЖОРАБЕКОВА МӘДИНА ЖОРАБЕКҚЫЗЫ, НУРЛАНОВА АСЕМ
НУРЛАНҚЫЗЫ

941-945

AZERBAIJAN DİLİNİN HECE ÖZELLİKLERİ
MAHİRA RAHTARI

946-964

HORYAT ATIŞMALARI
LEMAN SÜLEYMANOVA

965-972

“KARABİBİK” ROMAN YOXSA UZUN HEKAYƏ (TÜRKİYƏ ARAŞDIRMASINDA
JANR XÜSUSİYYƏTLƏRİ)
SİMA ŞEFİZADE

973-981

BOBUR G‘AZALLARINING MAFTUNKOR LEKSİKASI
SHAHNOZA ZİYAMUXAMEDOVA

982-994

BALKANLAR’DA TÜRKÇE EĞİTİMİN YOK EDİLMESİNDE STALİN’İN GİZLİ
PLANLARI
SEVİL ABBASOĞLU İREVANLI

995-1006

ҚАЗАҚ ТІЛІН МӘТІН АРҚЫЛЫ ОҚИТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ
САТБЕКОВА АЙГҮЛ АХМЕТҚЫЗЫ

1007-1018

*UZBEK HISTORIOGRAPHY RELATIONS OF THE OTTOMAN EMPIRE WITH THE
STATES OF TURKESTAN IN THE 16TH-19TH CENTURIES*
FARRUKH RAZAKOV

1019-1024

ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНДАҒЫ КИЕЛІ САҢДАРДЫҢ СИМВОЛДЫҚ МӘНІ
РЫСҚҰЛБЕК ДИДАР ЖЫЛҚЫБАЙҚЫЗЫ

1025-1039

UNUTULMAYA YÜZ TUTMUŞ NEVRUZ GELENEKLERİ
SEVİNC AŞUR KIZI GASIMOVA

1040-1062

*TÜRKİYE’NİN KORE SAVAŞI’NA ASKER GÖNDERMESİ VE KOMÜNİST
ÖRGÜTLERİN MUHALEFETİ*
SERHAT SİPAHİ

1063-1087

AZERBAIJAN, TÜRKİYE VE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDEKİ ORTAK DEYİMLER
ŞEKER MEMMEDOVA

1088-1101

*4. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ OLAYA DAYALI METİNLERİN ÇOCUK
EDEBİYATINDA KARAKTER GELİŞTİRME BAĞLAMINDA İNCELENMESİ*
BORA BAYRAM, SEVAL ÇOBAN, OSMAN ÖZBEYAZ, BEDİRHAN GEÇKİL

1102-1117

*TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN BİLGİ OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ*
BİRCAN EYÜP, GONCA AĞCA GEZER

1118-1122

*INTERNATIONAL RELATIONS SYSTEM IN HIGHER EDUCATION OF
KAZAKHSTAN AND ACADEMIC MOBILITY PROGRAMS OF KHALEL
DOSMUKHAMEDOV ATYRAU UNIVERSITY (ATYRAU, KAZAKHSTAN)*
TANATAR ASHİROV

1123-1140

*TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN 21. YÜZYIL BECERİLERİNİ ÖĞRETMeye İLİŞKİN
ÖZ YETERLİKLERİ*

BİRCAN EYÜP, NURCAN BALCI, GONCA AĞCA GEZER

1141-1156

*5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN YAZMA ETKİNLİKLERİNİN
YARATICI YAZMA BAĞLAMINDA İNCELENMESİ*

GÜLHAN AKALAY, YELDA KÖKÇÜ

1157-1176

*TÜRKMEN LÄLELERİNDE AİLE
TUĞBA BAYRAKDARLAR*

1177-1196

*TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ OLUŞTURDUKLARI BİLGİLENDİRİCİ
METİNLERE YÖNELİK HATA ANALİZİ*

YUSUF ULUĞ, BORA BAYRAM

1197-1222

*ЎЗБЕК ТІЛІ ҚЫПШАҚ ДИАЛЕКТІСІНІҢ ЭТНОМӘДЕНИ ЛЕКСИКАСЫ
(«АЛПАМЫШ» ЭПОСЫ НЕГІЗІНДЕ)*

ТҰРСЫН Е.Қ., ҚАСЫМБЕКОВ Ә.Қ.

1223-1264

*DOĞU TÜRKİSTAN'IN KURTULUŞ MÜCADELESİNDE YENİ BİR DÖNEM: 2004
SÜRGÜN HÜKÜMETİ*

COŞKUN KUMRU

1265-1274

*2019 VE 2024 ORTAOKUL TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDAKİ 5.
SINIF OKUMA BECERİSİ ÖĞRENME ÇIKTILARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

DURSUN DEMİR

1275-1284

*STRUCTURE AND COMPOSITION OF THE NEW TYPE OF ALISHER NAVOI
AUTHORSHIP CORPUS*

MANZURA ABJALOVA, MAFTUNA SOBİROVA

1285-1304

*ПАТШАЛЫҚ РЕСЕЙ КЕЗЕҢІНДЕГІ ОСМАНЛЫ ТҮРІКТЕРІ МЕН ҚАЗАҚТАР
АРАСЫНДАҒЫ САЯСИ ҚАТЫНАСТАР (XIX ҒАСЫРДЫҢ СОҢЫ МЕН XX
ҒАСЫРДЫҢ БАСЫ)*

АҚМАРАЛ ОСПАНОВА

1305-1309

KAZAKLARDA KURŞUN DÖKME GELENEĞİ ÜZERİNE
AKMARAL SABİTOVA

1310-1322

*AZERBAYCAN VE ANADOLU`DAN IRAK TÜRKMEN FOLKLORUNA HALK
KÜLTÜRÜNDE DOĞUM ÖNCESİ YAPILAN RİTÜELLER*
MELEYKE NİZAMİ KIZI MEMMEDOVA

1323-1333

*ҚҰРАННЫҢ КӨНЕ ТҮРІК ТІЛІНДЕГІ АУДАРМАСЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ
АУДАРМАДАҒЫ ҰҚСАС СӨЗДЕР*
САЙПУЛЛА МОЛЛАҚАНАФАТҰЛЫ

1334-1338

BƏXTİYAR VAHABZADƏ ŞEİRLƏRİNİN DİL VƏ ÜSLUB ÖZƏLLİKLƏRİ
AYNURƏ SƏFƏROVA

1339-1348

ZAMAN KONSEPTİ VƏ ONUN MÜASİR MƏDİADA ƏKSİ
ZEYNƏB ƏSKƏROVA

1349-1353

MASOFAVIY TA'LIM VOSITALARI
ISMOILOVA MAHSUMA NARZIQULOVNA

1354-1370

*РОЛЬ ТУРЦИИ В ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВОЕННОГО КОНФЛИКТА В
СОМАЛИ*
OLEKSANDR VERETILNYK

1371-1385

*AHMED İBN ABBAS EL-KALKASANDI'NİN SUBHU'L A'ŞÂ FÎ SINÂ'ATİ'L-İNŞÂ
ESERİNDE AZERBAYCAN ŞEHİRLERİ*
KÖNÜL EYVAZOVA

1386-1398

*İKİNCİ VE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ELEKTRONİK
SINAVLAR*
RAMAZAN ERYILMAZ

1399-1411

GÜNÜMÜZDE TÜRK DÜNYASI İÇİN ORTAK ALFABE SORUNU
ELÇİN İBRAHİMOV

MASOFAVIY TA'LIM VOSITALARI **UZAKTAN EĞİTİM ARAÇLARI**

Ismoilova Mahsuma Narziqulovna¹

Annotatsiya

Ushbu maqolada masofaviy ta'lim tizimi afzalliklari va qulayliklari, unda qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari va ushbu texnologiyalarni qo'llash orqali yuzaga keladigan imkoniyatlar hawida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: *reproduktiv texnologiyalar, interaktiv texnologiyalar, birgalikdagi ta'lim texnologiyalari, texnologik platformalar, tv-texnologiya, keys-texnologiyalari, tarmoq texnologiyalari.*

Özet

Bu makale, uzaktan eğitim sisteminin avantaj ve kolaylıklarından, içinde kullanılan eğitim teknolojilerinden ve bu teknolojilerin Hawi'de uygulanmasıyla ortaya çıkan fırsatlardan bahsetmektedir.

Anahtar Kelimeler: *üreme teknolojileri, etkileşimli teknolojiler, ortak eğitim teknolojileri, teknolojik platformlar, tv teknolojisi, anahtar teknolojiler, ağ teknolojileri.*

MASOFAVIY TA'LIM VOSITALARI

Zamonaviy darslarni tashkil qilishda turli vositalardan foydalanish talablari o'qituvchidan yuqori mahoratni talab qiladi, ayniqda, masofaviy ta'lim tizimida bunga alohida e'tibor qaratiladi. Masofaviy ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalar hamda boshqa yangi axborot texnologiyalarni qo'llashga asoslangan an'anaviy va innovatsion ta'lim vositalaridan foydalaniladigan vositalar dasturiy-texnik vositalar majmuasiga kiradi. Masofaviy ta'limni tashkil qilish uchun joriy qilinadigan ushbu dasturiy-texnik vositalar quyidagi pedagogik vazifalarni hal etishi zarur: mustaqil o'qish va kompyuter testlaridan o'tish imkoniyati; o'quv materialini yetkazishni qulay shart-sharoitlarini ta'minlash; o'quvchilar bilan ishlash va o'zaro munosabatni jamoaviy muloqot asosida olib borish. Masofaviy ta'lim tizimida qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari turli tuman bo'lib, quyida ular haqida to'xtalamiz:

¹ - dotsent, Buxoro davlat universiteti, Amaliy matematika va dasturlash texnologiyalari kafedrası, O'zbekiston. ORCID: 0000-0003-0496-9217

Zamonaviy darslarni rejalashtirishda turli usullardan foydalanish o'qituvchidan yuqori malaka talab qiladi, ayniqsa masofaviy ta'lim tizimida bu alohida ahamiyatga ega. Masofaviy ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalar hamda boshqa yangi axborot vositalarini qo'llashga asoslangan an'anaviy va innovatsion ta'lim usullaridan foydalaniladi. Bu dasturiy-texnik vositalar sifatida ataladi. Masofaviy ta'limni tashkil etish uchun ushbu dasturiy-texnik vositalar quyidagi pedagogik vazifalarni bajarishi kerak: mustaqil o'qish va kompyuter testlaridan o'tish imkoniyatini yaratish; o'quv materialini yetkazishning qulay shart-sharoitlarini ta'minlash; o'quvchilar bilan ishlash va o'zaro munosabatni jamoaviy muloqot asosida yuritish. Masofaviy ta'lim tizimida qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari turli xil bo'lib, quyida ular haqida to'xtalamiz:

Reproduktiv texnologiyalar, ya'ni o'quv materiallarini tarqatish texnologiyalari ko'proq o'qituvchiga yo'naltirilgan bo'lib, o'qitish modeliga asoslangan va uning asosiy maqsadi – axborot uzatishdan iboratdir. Reproductiv metodikani amalga oshirish uchun avval o'qitish vositalari va o'quv materiallarini yetkazish vositalaridan foydalanish zarur bo'lib, bu texnologiyaning klassik amaliyoti TV-texnologiya bo'lib hisoblanadi. Zamonaviy ko'rinishi tarmoq texnologiyalaridan foydalanishdan iborat bu texnologiya o'quv-metodik materiallarni yetkazishda tarmoq texnologiyalaridan, o'qituvchi va o'quvchi o'zaro muloqoti uchun esa elektron pochta dan foydalaniladi.

Masofaviy ta'limning interaktiv texnologiyalari yakka shaxsga yo'naltirilgan o'qitish modeliga asoslangan va birinchi navbatda bilimlarni egallash hamda mahoratni oshirishga qaratilgan. Interaktiv texnologiyalarning eng yorqin namunasi sifatida keys texnologiyalarini keltirish mumkin. Interaktiv texnologiyalarning zamonaviy ko'rinishi reproduktiv texnologiyadagi kabi tarmoq texnologiyalaridir, bunda ham yakka shaxsga yo'naltirilgan modelning yuqori darajadagi texnik shaklidan foydalaniladi. Tarmoqda o'qiyotganlarga kompyuter kurslari taqdim etilib, o'zlarining o'qish holatlarini topshiriqlar va o'zini-o'zi tekshirish testlarini bajarish orqali bilib oladi.

Birgalikdagi ta'lim texnologiyalari fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga (tahlil qilish, sintez, baholash) yo'naltirilgan bo'lib, o'qitishni o'quv guruhlariga tatbiq etishni nazarda tutadi va ushbu texnologiyalar kichik guruhlarda o'qiydiganlar uchun qo'llashga

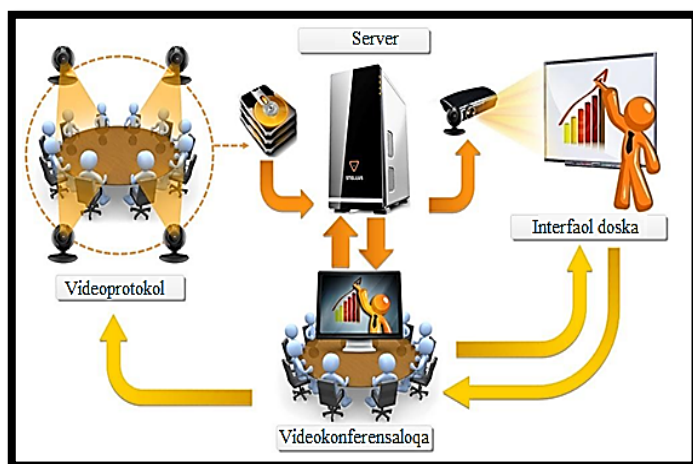
mo'ljallangan. Muloqotni tashkil etishning tarmoq texnologiyalari ko'p funksiyali, jamoaviy foydalanish uchun, turli xil interaktivlikdagi va axborotni jo'natishda turlicha ko'rinishli virtual o'quv muhitini yaratishga imkon beradi. Ushbu virtual muhitda o'qiyotganlarning o'zaro jamoaviy harakati o'qituvchi nazorati ostida amalga oshiriladi.

Masofaviy ta'lim texnologik platformalari masofaviy ta'lim ko'rsatish xizmatiga qaratilgan o'quv jarayonlarini boshqarish va masofadan turib o'qitish jarayonlarini o'tkazishni o'z ichiga olgan dasturiy-texnik vositalar majmuini anglatadi. Bugungi kunda masofaviy ta'lim texnologik platformalari quyidagi asosiy ko'rinishlari bilan farq qiladi: TV-texnologiya, keys-texnologiya va tarmoq texnologiyalari. Masofaviy ta'lim texnologiyalari samaradorlikka erishish va an'anaviy auditoriya o'qitish tizimini o'rnini bosish uchun soddalashishi kerak.

TV-texnologiya o'quvchilarga o'quv-metodik materiallarni yetkazish va doimiy o'qituvchi-tyutor maslahatlarini tashkil etish uchun televideniye tizimidan foydalanishga asoslanadi. Shuningdek, yo'ldoshli TV va teleko'priklardan foydalangan holda "jonli" mashg'ulotlarni o'tkazish mumkin.

Keys-texnologiyalari matn, audioko'rinishli va multimedia o'quv-metodik materiallar to'plami (keys)dan foydalanish va o'quvchilarga mustaqil o'rganishlari uchun o'qituvchi-tyutor tomonidan doimiy maslahatlar berishga asoslangan.

Tarmoq texnologiyalari, telekommunikatsiya tarmoqlaridan o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida o'zaro bog'lanish uchun turli interaktiv darajalarda qo'llaniladi. Tarmoq texnologiyalari asinxron va sinxron turlarga bo'linadi.

Asinxron texnologiyalar turlicha bo'lib, asosan ikkita guruh mashhur bo'lib, ular quyidagilar:

- Computer-Based Training (CBT) – turli darajadagi interaktivlikdagi kompyuter o'rgatuvchi dasturlar orqali mustaqil ta'lim.
- Web-Based Training (WBT) – turli darajadagi interaktivlikdagi kompyuter o'rgatuvchi dasturlar yordamida mustaqil va jamoaviy ta'lim.

Yuqoridagi mustaqil ta'lim va jamoaviy ta'limning asosiy farqlari: o'quv materiallari ko'pincha tarmoqda saqlanadi (o'zgarishlarni tezkor kiritish va tez yetkazish); o'quvchilarning o'quv faoliyatini kuzatish va boshqarish (kompyuter orqali testlarni nazorat qilish); individuallik va guruh bo'yicha muloqot vositalarini turli darajadagi interaktivligi bo'yicha qo'llash imkoniyati.

Sinxron tarmoq texnologiyalari zamonaviy masofaviy ta'lim texnologiyalaridir, bu texnologiya qatnashchilarning o'quv jarayonida bir-biridan uzoqda joylashganligini ta'minlaydi. Sinxron texnologiyalari videokonferentsaloqa vositalari va qo'shimcha jihozlar yordamida virtual sinflar yaratishga mo'ljallangan. Sinxron texnologiyalar bir vaqtning o'zida virtual sinfdagi barcha o'quvchilarning qatnashishini talab qiladi va bir mashg'ulot davomida

o'qitishning turlicha modellarini samarali birga qo'shib olib borish imkonini beradi.

Yuqoridagilarni xulosa qilib shuni aytish mumkinki, masofaviy ta'lim kompleksini ta'lim muassasalariga joriy etish har tomonlama foyda keltiradi. Oliy ta'lim tizimida bu kompleksni joriy qilish uchun barcha shart-sharoitlar mavjud. Respublikamiz miqyosidagi Oliy ta'lim muassasalari kompyuter, axborot va kommunikatsiya texnologiyalari bilan yaxshi ta'minlangan va Internet tarmog'iga ulangan. Ushbu texnologiyalarni ta'lim tizimiga keng joriy etish OTMlar oldidagi ko'plab muammolarni o'z vaqtida hal etishga yordam beradi. Zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi an'anaviy o'qitish usullariga qo'shimcha ravishda yangi o'qitish shakli - masofaviy o'qitish yaratilishiga sabab bo'ldi. Masofaviy ta'limda talaba va o'qituvchi o'zaro maxsus yaratilgan o'quv kurslari, nazorat shakllari, elektron aloqa va Internet texnologiyalari yordamida doimiy muloqotda bo'lishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Муродова Г.И. Физика фанидан виртуал лаборатория машгулотларининг вазифалари ва имкониятлари// Учёный XXI века международный научный журнал №4-3(17). 2016. С 21-24.
2. Нилуфар Бахтиёровна Мавлонова, Махсума Нарзикуловна Исмоилова. Использование современных информационных технологий в освоении профессиональных навыков// Актуальные научные исследования в современном мире. 2016 - № 5-3. С. 143-145.
3. М.Н. Исмоилова. The role of modern technology in teaching foreign languages// Ученый XXI века. № 11 (24), 2016 г. С 46.
4. Тураева Г.Х., Исмоилова М.Н. Методы обучения на основе мобильных технологий для изложения новых учебных материалов // Вестник Науки и образования. 2021, №8(111), Стр. 65-67.

**РОЛЬ ТУРЦИИ В ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ
ВОЕННОГО КОНФЛИКТА В СОМАЛИ**

**THE ROLE OF TURKEY IN THE INTERNATIONALIZATION
OF THE ARMED CONFLICT IN SOMALIA**

Oleksandr Veretilnyk¹

Аннотация

На протяжении последних трёх десятилетий сомалийская государственность пребывает в упадке, что стало следствием разрушительной гражданской войны, начавшейся в Сомали в начале 1990-х годов. С тех пор Сомали де-факто перестало существовать как единое государство, распавшись на множество мелких квазигосударственных образований, крупнейшими из которых стали Сомалиленд и Пунтленд.

Отсутствие централизованного и эффективного правительства, а также разгул вооружённых группировок привели к росту популярности ультраконсервативных сил, выступавших под религиозными лозунгами и обещавших восстановить безопасность посредством установления в Сомали исламского теократического строя, подобного тому, который был установлен талибами в Афганистане в 1996 году. Это привело к приходу к власти организации под названием «Союз исламских судов», которая сумела восстановить мир на большей части территории Сомали. Однако установление исламского правления вызвало обеспокоенность со стороны международного сообщества и соседних государств, прежде всего Эфиопии и Кении, которые опасались, что страна станет «вторым

---

¹ PhD, Free University, Faculty of Political Science and Law, oleksandr.veretilnyk@protonmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5286-4466.